

KS. JAN JÓZEF JANICKI

UDZIAŁ WIERNYCH WE MSZY ŚWIĘTEJ WEDŁUG ENCYKLIKI *MEDIATOR DEI*

Kościół uświadamia sobie ciągle rolę, jaką odgrywa w jego życiu liturgia, która wyznacza jego drogę w czasie, „umacniając nieustannie jego wiarę, nadzieję i miłość”¹ Prawdziwym kamieniem milowym w dziejach katolickiej reformy liturgicznej była encyklika papieża Piusa XII *Mediator Dei*, opublikowana 20 listopada 1947 r. „Dokument ten, który cechuje podziwu godna równowaga i dalekowzroczna wizja duszpasterska, [...] dokonuje głębokiej analizy teologicznej i duchowej publicznego kultu Kościoła, [...] wyraża poparcie dla osobistego i aktywnego udziału wiernych”² Wskazania Piusa XII zachowują do dziś swoje znaczenie i aktualność³

Sobór Watykański II czerpał obficie w swoim nauczaniu z encykliki *Mediator Dei*, „uzupełniając jej wizję doktrynalną i pastoralną, którą cały Lud Boży powinien coraz lepiej poznawać, aby można ją było w pełni zrealizować”⁴ Papież Jan Paweł II w tym też duchu napisał w Liście apostolskim *Tertio Millennio adveniente*: „Często mniema się, że Sobór Watykański II oznacza nową epokę w życiu Kościoła. Jeżeli w pewnej mierze takie twierdzenie jest słuszne, to równocześnie trudno nie dostrzec, jak wiele ten Sobór czerpie z doświadczeń i przemyśleń okresu przedsoborowego, zwłaszcza z dorobku myśli Piusa XII. W dziejach Kościoła «stare» i «nowe» zawsze są ze sobą głęboko zespolone. To, co «nowe», wyrasta ze «starego», to, co «stare», odnajduje w «nowym» swój pełniejszy wyraz”⁵

Ks. prof. dr hab. JAN JÓZEF JANICKI – Wydział Historii Kościoła PAT w Krakowie; adres do korespondencji: ul. Franciszkańska 1, 31-004 Kraków; e-mail: atjanick@cyfr-kr.edu.pl

¹ Jan Paweł II, *Liturgia w życiu Kościoła* (23 XI 1997). *Modlitwa niedzielna z Papieżem*, „L’Osservatore Romano” (wyd. polskie, dalej: OR) 19:1998 nr 1 s. 48.

² Tamże s. 49.

³ Por. tamże.

⁴ Tamże.

⁵ Jan Paweł II. List apostolski *Tertio Millennio adveniente* nr 18.

Encyklika papieża Piusa XII składa się z czterech części, w których zostały przedstawione zagadnienia istoty, pochodzenia i rozwoju liturgii, kultu eucharystycznego, *officium divinum* (brewiarza) i roku liturgicznego oraz wskazówki duszpasterskie. Problematyka uczestnictwa wiernych w Ofierze Eucharystycznej jest umieszczona w części drugiej, zatytułowanej „Kult eucharystyczny”, w kontekście nauczania papieskiego na temat istoty (natury) Ofiary Eucharystycznej, uczestnictwa wiernych w Ofierze Eucharystycznej, Komunii świętej oraz adoracji Eucharystii.

Dla właściwego zrozumienia zatem udziału wiernych we Mszy świętej konieczne staje się najpierw odczytanie papieskiej nauki wyjaśniającej istotę (naturę) Ofiary Eucharystycznej. Zagadnienie to, choć ma charakter bardziej dogmatyczny niż liturgiczny, dotyczy jednak i liturgii, gdyż przedkładana w encyklice wykładnia prawdy wiary o Ofierze Krzyżowej i Ofierze mszalnej, podana przez Sobór Trydencki na słynnej sesji dwudziestej drugiej, miała decydujący wpływ na ukształtowanie się liturgii tzw. Mszy trydenckiej, która była sprawowana w Kościele Zachodnim aż do Soboru Watykańskiego II, a dokładnie do czasu wydania nowego *Mszалу*, a wraz z nim nowego *Ordo Missae*.

1. ISTOTA (NATURA) OFIARY EUCHARYSTYCZNEJ

Najważniejszym wydarzeniem i rzeczywistością w chrześcijaństwie, jego szczytem i głównym ośrodkiem (centrum) jest Przenajświętsza Eucharystia, która została ustanowiona przez Jezusa Chrystusa, Najwyższego Kapłana i z Jego woli jest stale odnawiana w Kościele przez Jego kapłanów⁶

1.1. Ofiara Krzyża i Ofiara Eucharystyczna

Chrystus Pan, Kapłan „na wieki na wzór Melchizedeka” (Ps 110(109), 4), który „umiłował swych na świecie, do końca ich umiłował”(J 13, 1)⁷, „podczas Ostatniej Wieczery, «tej nocy, której był wydany» (1 Kor 11, 23),

⁶ Zob. *Ojca Świętego Piusa XII z Boskiej Opatrzności Papieża Encyklika o Liturgii (Mediator Dei) z dnia 20 listopada 1947 roku*. Tł. J. Wierusz-Kowalski. Kielce 1948. Dalej skrót: MD. Ponieważ tekst encykliki nie ma wewnętrznej numeracji, przy cytowaniu i odnośnikach do tekstu są podawane strony z wydania kieleckiego.

⁷ „Do końca” tzn. „aż do ostatniej chwili swojego życia, aż do całkowitego daru z siebie: w Wieczerniku i na Golgocie” (wyjaśnienie z piątego wydania „Biblii Tysiąclecia” – BT)

żeby pozostawić Kościołowi, swojej umiłowanej Oblubienicy, ofiarę widzialną (jak domaga się ludzka natura), która by przedstawiała raz dokonaną na krzyżu ofiarę krwawą i utrzymywała jej pamiątkę po wszystkie wieki oraz udzielała jej zbawczej mocy odpuszczania grzechów, które codziennie popełniamy, [...], złożył w ofierze Bogu Ojcu swoje Ciało i Krew pod postaciami chleba i wina, i pod ich znakami podał Apostołom (których wówczas ustanowił kapłanami Nowego Przymierza), aby przyjęli (spożyli), i nakazał im oraz ich następcom w kapłaństwie składać ofiarę, mówiąc: «To czyńcie na moją pamiątkę» (Łk 22, 19; 1 Kor 11, 24)»⁸

Przenajświętsza Ofiara Ołtarza jest nie tylko zwykłym wspomnieniem Męki i Śmierci Jezusa Chrystusa, ale jest prawdziwym i istotnym składaniem ofiary. „W tej Bożej ofierze dokonującej się we mszy jest obecny i w sposób bezkrwawy ofiarowany ten sam Chrystus, który na ołtarzu krzyża raz ofiarował samego siebie w sposób krwawy”⁹ Najwyższy Kapłan czyni przez niekrwawą ofiarę to, co uczynił już na Krzyżu, ofiarując siebie samego Ojcu Przedwiecznemu jako Hostię najmiłszą. „Jedna jest bowiem i ta sama żertwa ofiarna, ten sam teraz składający przez posługę kapłanów ofiarę, który wtedy złożył samego siebie w ofierze na krzyżu, tylko sposób ofiarowania różny. Owoce ofiary (tej krwawej) otrzymuje się przeobficie przez tę niekrwawą, która w żaden sposób nie umniejsza tamtej”¹⁰

W Ofierze Eucharystycznej osobę jednego i tego samego Najwyższego Kapłana, Jezusa Chrystusa, zastępuje namaszczoney przez Kościół kapłan, który ma władzę działania mocą i w imieniu samego Chrystusa. Kapłan swoim posługiwaniem użycza Chrystusowi swojego języka, mowy i swoich rąk w sprawowaniu świętych misterii zbawienia¹¹

We Mszy świętej również i żertwa ofiarna, a więc przedmiot ofiarowania (*victima, hostia*) jest ten sam, gdyż jest to Boski Zbawiciel w swojej

⁸ Sobór Trydencki. Sesja 22 (17 IX 1562), I. *Nauka i kanony o Najświętszej ofierze mszy świętej*. Rozdz. 1: *Ustanowienie ofiary mszy świętej* – cyt. za: *Dokumenty Soborów Powszechnych [DSP]*. Red. A. Baron, H. Pietras. T. IV: (1511-1870). Kraków 2004 s. 637.639. Por. MD s. 55 n.; R. R a k. *Eucharystia w wypowiedziach papieża i innych dokumentach Stolicy Apostolskiej XX w.* Londyn 1987 s. 48. Ofiarny charakter Mszy świętej, uroczyste stwierdzenie przez Sobór Trydencki (zgodnie z całą tradycją Kościoła), został na nowo wyrażony przez Sobór Watykański II (por. KL 7.47; KK 3.28; DP 2.45) oraz przez *Ogólne wprowadzenie do Mszału Rzymskiego* (OWMR) – por. Wstęp (1-15).

⁹ Sobór Trydencki. Sesja 22 (17 IX 1562), I. *Nauka i kanony* rozdz. 2 – DSP s. 639.641.

¹⁰ Tamże s. 641; zob. MD s. 56; por. K. J o u r n e t. *Msza Święta obecność Ofiary Krzyżowej*. Poznań 1959 s. 249 n.

¹¹ Zob. MD s. 56.

ludzkiej naturze i w rzeczywistości swego Ciała i Krwi. Inny jest jednak sposób ofiarowania Chrystusa. Na Krzyżu bowiem ofiarował On Bogu siebie samego i swoje cierpienia, ofiarowanie zaś żertwy dokonało się przez śmierć (krwawą), przyjętą dobrowolnie. Na ołtarzu natomiast, ponieważ ludzka natura Jezusa Chrystusa jest w stanie chwały, gdyż „śmierć nad Nim nie ma już władzy” (Rz 6, 9), niemożliwe jest już przelanie krwi. Dlatego to ofiarowanie, z postanowienia Bożej Mądrości, zostaje ukazane przez zewnętrzne znaki, które są symbolem Jego śmierci¹² „Istotnie przez «Przeistoczenie» chleba w Ciało, a wina w Krew Chrystusa, na ołtarzu staje się obecne tak Jego Ciało, jak i Krew Jego; postaci zaś eucharystyczne, pod którymi jest On obecny, wyobrażają krwawe rozdzielanie Ciała i Krwi. W ten sposób to upamiętniające przedstawienie Jego śmierci, która w rzeczywistości miała miejsce na Kalwarii, powtarza się w poszczególnych ofiarach ołtarza dzięki tym rozdzielonym symbolom, które oznaczają i przedstawiają Chrystusa Jezusa w stanie żertwy”¹³

1.2. Cele Ofiary Eucharystycznej

Papież Pius XII uczy w swej encyklice o liturgii, że Ofiara Eucharystyczna ma te same, „identyczne”, poczwórne cele, jakie miała Chrystusowa Ofiara Krzyża, a mianowicie: chwała Ojcu Niebieskiemu, dziękczynienie Bogu, zadośćuczynienie i przebłaganie Wszechmogącego Boga oraz prośba o błogosławieństwo.

1.2.1. Pierwszym celem jest oddanie należnej chwały Ojcu Niebieskiemu.

Całe życie naszego Boskiego Mistrza Jezusa Chrystusa, od narodzin aż do śmierci, było przepełnione gorliwością o chwałę Bożą, a ofiara Jego Krwi na Krzyżu stała się „jako wonność słodka” („woń miła Bogu”) (Ef 5, 2)¹⁴ Ofiara

¹² Por. MD s. 57 i R a k. *Eucharystia w wypowiedziach* s. 49. R. Rak pisze o znakach, że „są wskaźnikami (*indices*) Jego śmierci”

¹³ R a k. *Eucharystia w wypowiedziach* s. 49. R. Rak konsekwentnie, także w tym tekście, używa wyrażenia „wskaźniki (*indices*)”, a nie jak J. Wierusz-Kowalski w MD „symbole”, które „oznaczają i przedstawiają (wyobrażają) Chrystusa Jezusa w stanie żertwy”

¹⁴ W obrzędach starożytnych posługiwano się bardzo obficie wonnościami jako symbolem ofiarowania. Izrael przejął te zwyczaje, dlatego liturgia świątynna знаła ołtarz kadzenia, same kadzenia czy czasie na kadzidło. Każdego rana i wieczora składano Bogu, w radosnym uwielbieniu, ofiary kadzenia; unoszące się ku górze kadzidło było wyrazem uwielbienia, którym oddano Boga (por. Wj 30, 7 n.; Mdr 18, 21; Ps 141(140), 2; Łk 1, 9; Ap 8, 2-5; 5, 8). Kadzidło

Eucharystyczna sprawa, że ten hymn chwały nigdy nie ustaje, gdyż całe Ciało Mistyczne Chrystusa, członki wraz z Głową oraz z Aniołami i Archaniołami śpiewają pieśń „nieśmiertelną”, oddając Ojcu Niebieskiemu pełną cześć i chwałę¹⁵

1.2.2. Drugim celem jest należne Bogu dziękczynienie.

Godny hymn dziękczynienia Ojcu Przedwiecznemu mógł oddać („zaśpiewać”) tylko Jego umiłowany Syn, a nasz Boski Zbawiciel. Jezus Chrystus uczynił tak przy Ostatniej Wieczerzy, gdy „złożył dzięki” („odmówił dziękczynienie”) (Mk 14, 23)¹⁶; nie przestał tego czynić wisząc na Krzyżu i nie zaprzestaje dziękczynienia w Przenajświętszej Ofierze Ołtarza, która oznacza „czyn podzięk (podziękowanie) czyli czyn eucharystyczny”¹⁷, ponieważ jest to rzeczywiście, zaprawdę „godne i sprawiedliwe, słuszne i zbawienne”¹⁸

1.2.3. Trzeci cel to zadośćuczynienie, przebłaganie i pojednanie.

Całkowite zadośćuczynienie Bogu Wszchemogącemu za grzechy rodzaju ludzkiego mógł złożyć tylko Jezus Chrystus i nikt inny. Dlatego On sam zechciał ofiarować się na Krzyżu i stał się „ofiara przebłagalną za nasze grzechy, i nie tylko za nasze, lecz również za grzechy całego świata” (1 J 2, 2). W Najświętszej Ofierze ołtarza sprawowanej przez Kościół, Chrystus również ofiarowuje się, każdego dnia, dla naszego odkupienia, „abyśmy uwolnieni od wiecznego potępienia, zostali zaliczeni do grona wybranych”¹⁹ Boski Zba-

i jego zapach oznaczały doskonały kult, ofiarę bezkrwawą, którą wszystkie narody złożą Bogu w czasach ostatecznych (por. Ml 1, 11; Iz 60, 6; Mt 2, 11). Chrystus Pan urzeczywistnił zapowiedź tego doskonałego kultu, ofiarując się „Bogu w dani na wdzięczną wonność” („samego siebie wydał za nas w ofierze i dani na woń miłą Bogu” – tłumaczenie piątego wydania BT) (Ef 5, 2; por. Wj 29, 18; Ps 40(39), 7; Ez 20, 41), tzn. „Jego życie spaliło się w ofierze miłości wdzięcznej Bogu” Zob. *Słownik Teologii Biblijnej*. Red. X. Léon-Dufour. Poznań–Warszawa 1985 s. 1073.

¹⁵ Zob. MD s. 57. Chrześcijanin, który został w sakramencie chrztu namaszczoney przez Chrystusa olejem krzyżma świętego, będącego mieszaniną najcenniejszych wonności (por. Wj 30, 22-25), winien swoim postępowaniem roznosić po wszystkich miejscach „piękną woń Chrystusa”, „miłą Bogu wonność Chrystusa” (2 Kor 2, 14-17), nasycając się Jego duchem ofiary, „ofiara przyjemną, miłą Bogu” (Flp 4, 18). Zob. *Słownik Teologii Biblijnej* s. 1073 i komentarz BT do 2 Kor 2, 14.

¹⁶ Por. OWMR 72.

¹⁷ Zob. MD s. 57 i R a k. *Eucharystia w wypowiedziach* s. 49.

¹⁸ Por. *Mszal Rzymski*. Prefacja (początek).

¹⁹ MD s. 58; R a k. *Eucharystia w wypowiedziach* s. 49.

wiciel czyni to nie tylko dla nas, którzy jesteśmy tu, na ziemi uczestnikami Ofiary ołtarza, ale także za „wszystkich spoczywających w Chrystusie”, którzy „nas poprzedzili ze znamię wiary i śpią snem pokoju”²⁰ Żywi bowiem czy umarli nie odstępujemy jednakże od tegoż jedyne go Chrystusa”²¹

1.2.4. Czwartym celem Ofiary Krzyża i Ofiary Eucharystycznej jest prośba o błogosławieństwo i łaskę.

Człowiek doszedł do skrajnej nędzy i wielkiego niedostatku, gdyż postępując jak syn marnotrawny, źle używał i roztrwonił wszystkie dobra otrzymane od Ojca niebieskiego. Jednakże z pomocą ludziom przyszedł Chrystus, kiedy z Krzyża „z głośnym wołaniem i płaczem [...] zanośli [...] gorące prośby i błagania [...] i został wysłuchany dzięki swej uległości” (Hbr 5, 7). Boski Odkupiciel Jezus Chrystus jest obecnie w ten sam skuteczny sposób naszym rzecznikiem przed Bogiem w Ofierze Ołtarza, by nam udzielać pełni, wszelkiego błogosławieństwa i łaski²² Sobór Trydencki zapewniał o tej prawdzie wiary, ucząc, że Eucharystia udziela nam mocy zbawiennej Krzyża „odpuszczania grzechów, które codziennie popełniamy”²³

Autor Listu do Hebrajczyków, wyjaśniając pełnię i doskonałość ofiary krzyżowej, stwierdził, że Jezus Chrystus „jedną [...] ofiarą udoskonalili na wieki tych, którzy są uświęceni” (Hbr 10, 14), co znaczy, że „wszelkie środki naszego uświęcenia, choć ponawiane, biorą swą skuteczność z jednej jedynej ofiary krzyżowej Chrystusa”²⁴ Zasługi zatem Ofiary Krzyża, której Kapłanem i ofiarą jest Bóg-Człowiek, są nieskończone i niezmierne, nie znają granic czasoprzestrzennych, obejmując wszystkich ludzi wszystkich czasów i miejsc.

Ofiara Chrystusa była najdoskonalsza, gdyż takim było Jego posłuszeństwo woli Ojca Przedwiecznego oraz dlatego, że umierał jako Głowa rodzaju ludzkiego.

Św. Augustyn, rozważając tę prawdę, pisał: „Podziwiał rozrachunek odkupienia naszego: Chrystus wisi na Krzyżu, patrz jakim kosztem wylał Krew. Krwią swoją kupił, Krwią Baranka niepokalanego kupił, Krwią Jedy-

²⁰ *Mszał Rzymski*, Kanon Mszy świętej.

²¹ Św. Augustyn, *De Trinitate* XIII, 19 (cyt. za: MD s. 58 i R a k. *Eucharystia w wypowiedziach* s. 49 n.).

²² Por. MD 58 i R a k. *Eucharystia w wypowiedziach* s. 50.

²³ Tamże; zob. Sobór Trydencki. Sesja 22 (17 IX 1562). I. *Nauka i kanony* rozdz. 1 – DSP s. 639.

²⁴ Komentarz BT do tekstu Hbr 10, 14.

nego Syna Bożego kupił; nabywcą jest Chrystus; ceną Krew; nabytkiem wszechświat cały”²⁵

2. UDZIAŁ WIERNYCH WE MSZY ŚWIĘTEJ

Odkupienie świata dokonane przez Chrystusa „Przenajdroższą ceną swojej osoby” uzyskało pełną swą skuteczność, gdy wszedł On rzeczywiście „w prawdziwe posiadanie dusz ludzkich”²⁶ Odkupienie i zbawienie staje się zatem Bogu miłe i skuteczne dla każdego człowieka z osobna oraz dla wszystkich pokoleń aż do końca wieków, kiedy każdy poszczególny człowiek wejdzie w życiowy kontakt (będzie miał życiową styczność) z ofiarą Krzyża i w ten sposób zostaną mu udzielone „owocujące z niej zasługi”²⁷

2.1. *Ofiara Ołtarza daje wszystkim wiernym udział w odkupieniu Chrystusa*

Jezus Chrystus przez swoją śmierć na Krzyżu obdarzył swój Kościół niezmiernym skarbem Odkupienia bez żadnego współdziałania w tym ze strony Kościoła. Do udziału jednakże w „korzystaniu” z tego skarbu, tzn. w tym dziele uświęcania, jest nie tylko dopuszczona cała społeczność Kościoła, „niepokalana Oblubienica”, ale nawet powinna sama podejmować działania w tym kierunku. Papież Pius XII, zachęcając do takiej postawy, czyli ucząc o udziale wiernych w odkupieniu dokonanym przez Chrystusa na Krzyżu, wyjaśnia obrazowo, że Chrystus na Kalwarii założył jakby oczyszczającą i zbawczą sadzawkę, którą nappełnił swoją przelaną za nas krwią. Każdy, kto chce dostąpić oczyszczenia i zbawienia, musi zanurzyć się w niej i obmyć się ze swoich zmas grzechowych; potrzeba tu jednak współpracy wiernych, trzeba uczynić ten krok „ku sadzawce”, aby Krew Baranka wybieliła poszczególnego grzesznika. Chrystus przez swoją śmierć krzyżową pojednał z Bogiem Ojcem cały rodzaj ludzki, jednakże chciał, aby do Jego Krzyża wszyscy zbliżyli się, doprowadzeni przez sakramenty, a zwłaszcza przez Ofiarę Eucharystii, i w ten sposób uzyskali zbawienne owoce zrodzone przezeń na Krzyżu. To czynne uczestnictwo wszystkich i każdego wiernego

²⁵ Św. Augustyn, *Enarratio in Psalmum 147* nr 16 (cyt. za: MD s. 59 i R a k. *Eucharystia w wypowiedziach* s. 50).

²⁶ MD s. 59 i R a k. *Eucharystia w wypowiedziach* s. 50.

²⁷ Tamże.

sprawia, że upodabniają się oni coraz bardziej do Tego, który jest Głową Mistycznego Ciała – Kościoła i który napędza ich swoim zbawieniem; mogą zatem powtórzyć za św. Pawłem: „Jestem z Chrystusem przybity do Krzyża: żyję już nie ja, ale żyje we mnie Chrystus” (Ga 2, 19 n.)²⁸

„Dostojna Ofiara Ołtarza”, jak nazywa Mszę świętą Pius XII, jest najcenniejszym „narzędziem”, za którego pomocą zasługi zrodzone z Krzyża Boskiego Zbawiciela są rozdzielane wierzącym, o czym mówi m.in. jedna z modlitw mszalnych: „ilekroć obchodzona jest pamiątka owej Ofiary, tylekroć dokonuje się dzieło naszego odkupienia”²⁹ Otrzymywane przeobficie, przez Ofiarę Ołtarza, owoce Ofiary Krzyża, „w żaden sposób” nie umniejszają jej godności, ale raczej wskazują na jej wielkość i konieczność³⁰ Codziennie składana Ofiara Eucharystyczna poucza nas, że poza Krzyżem Pana naszego Jezusa Chrystusa nie ma zbawienia (por. Ga 6, 14). Skoro zatem nieustannie potrzebujemy pomocy Stwórcy i Boskiej Krwi naszego Zbawiciela do zgładzenia grzechów, dlatego sam Bóg chciał, aby od wschodu słońca aż do jego zachodu była składana taka Ofiara, która będzie zarazem, należnym Jemu, nieustannym hymnem chwały i dziękczynienia.

2.2. Powszechne kapłaństwo wiernych

– obowiązkiem i zaszczytem udziału w Ofierze Eucharystycznej

Wszyscy wierni, odrodzeni wodą chrztu świętego, mają „najwyższy” obowiązek i „największy” zaszczyt uczestnictwa w Ofierze Eucharystycznej. Dzięki sakramentowi chrztu świętego wierni „z ogólnego tytułu stają się w Ciele Mistycznym członkami Chrystusa-Kapłana, a znamię («charakter»), które jest niejako wyryte w ich duszach, przeznaczają ich do kultu Bożego; dlatego, stosownie do swojego stanu, biorą oni udział w kapłaństwie samego Chrystusa”³¹ Udział ludu we Mszy świętej powinien być gorliwy i czynny,

²⁸ Por. MD s. 59.

²⁹ *Mszał Rzymski*, 9 niedziela po Zesłaniu Ducha Świętego, *Sekreta*. Tekst łaciński: *quoties huius hostiae commemoratio celebratur, opus nostrae redemptionis exercetur*. W *Mszale Rzymskim* z 1970 r. modlitwa ta występuje jako Modlitwa nad darami we Mszy świętej Wieczery Pańskiej w Wielki Czwartek, a interesujący fragment brzmi: „ilekroć bowiem sprawujemy pamiątkę ofiary Chrystusa, spełnia się dzieło naszego odkupienia” (zob. *Mszał Rzymski dla diecezji polskich*. Poznań 1986 s. 128).

³⁰ Por. MD s. 60 i R a k. *Eucharystia w wypowiedziach* s. 51; Sobór Trydencki. Sesja 22 (17 IX 1562). I. *Nauka i kanony* rozdz. 2 – DSP s. 641.

³¹ MD s. 63 i R a k. *Eucharystia w wypowiedziach* s. 53 n.; por. L. A. S z a f r a ń s k i. *Kapłaństwo hierarchiczne i kapłaństwo wiernych w sprawowaniu liturgii Kościoła*. W: *Wprowadzenie do liturgii*. Praca zbiorowa. Poznań 1967 s. 111-114.

daleki od niedbałości, opieszałości czy roztargnienia. Trzeba zjednoczyć się jak najściślej z Najwyższym Kapłanem, zgodnie z zachętą św. Pawła: „To [...] w sobie czujcie, co w Chrystusie Jezusie” (Flp 2, 5)³², aby wraz z Nim i przez Niego składać Ofiarę i wraz z Nim siebie Bogu ofiarować³³. Wierni winni zatem jednoczyć się z Chrystusem Kapłanem, który składa Ojcu Przedwiecznemu prośby i wyrazy czci w imieniu całego rodu ludzkiego oraz jednoczyć się z Chrystusem Żertwą, który postawił siebie samego w miejsce człowieka obarczonego grzechem. Słowa Apostoła Narodów „to [...] w sobie czujcie, co w Chrystusie Jezusie” wymagają od chrześcijanina, aby wzbudził w sobie te uczucia, które napęłniały Boskiego Zbawiciela, gdy składał ofiarę z samego Siebie, a więc pokorne poddanie umysłu (głęboką pokorę ducha) i uwielbienie Bożego Majestatu poprzez adorację, cześć i dziękczynienie. Chrześcijanie powinni też przyjąć postawę ofiary, czyli wyrzeczenia (zaparcia) się siebie według wskazań Ewangelii, podjęcia dobrowolnie i chętnie uczynków pokuty, znienawidzenia swoich grzechów i zadośćuczynienia za nie. Trzeba wreszcie, aby „ponieśli wraz z Chrystusem śmierć mistyczną na krzyżu”, czyniąc swoim, doświadczenie św. Pawła wyrażone w stwierdzeniu: „razem z Chrystusem zostałem przybity do krzyża” (Ga 2, 19).

Papież Pius XII wyjaśnia, że takie uczestnictwo wiernych w Ofierze Eucharystycznej nie oznacza, że posiadają tym samym władzę kapłańską, jak próbują to tłumaczyć niektórzy, mimo że Sobór Trydencki potępił te błędy³⁴. Kapłan nie działa jedynie „z tytułu powierzonego mu przez społeczność stanowiska”, ale działa w imieniu wiernych dlatego, że zastępuje osobę naszego Pana Jezusa Chrystusa, który jest Głową wszystkich wiernych, za których ofiaruje siebie samego. Kapłan przystępuje do ołtarza jako „sługa Chrystusowy, od Chrystusa niższy, lecz wyższy od ludu”³⁵. Lud wierny natomiast, który „żadną miarą” nie zastępuje osoby Boskiego Odkupiciela

³² Werset Flp 2, 5 BT tłumaczy: „To dążenie niech was ożywia; ono też [było] w Chrystusie Jezusie”

³³ Zob. MD s. 60 i R a k. *Eucharystia w wypowiedziach* s. 52.

³⁴ Por. Sobór Trydencki. Sesja 23 (15 VII 1563). I/A: *Prawdziwa i katolicka nauka o sakramencie święceń dla potępienia błędów naszych czasów*. Rozdz. 4: *Hierarchia kościelna i święcenia* [b]: „Jeśli ktoś twierdzi, że wszyscy chrześcijanie bez różnicy są kapłanami Nowego Przymierza, albo że wszyscy obdarzeni są jednakową władzą duchową, nie czyni niczego innego, jak się wydaje, tylko wprowadza zamęt do hierarchii kościelnej, która jest «jak uporządkowany szlak bojowy» (Pnp 6, 3), tak jakby – wbrew nauce św. Pawła (por. 1 Kor 12, 28 n.; Ef 4, 11) – wszyscy byli apostołami, wszyscy prorokami, wszyscy ewangelistami, wszyscy pasterzami i wszyscy doktorami” (cyt. za: DSP s. 683).

³⁵ MD s. 62 i R a k. *Eucharystia w wypowiedziach* s. 53.

ani też nie jest pośrednikiem między sobą samym a Bogiem, nie może też „w żaden sposób” posiadać władzy kapłańskiej. Wierni, choć i oni również „ofiarują Boską Hostię”, czynią to jednakże w odmienny sposób.

2.3. Kapłaństwo sakramentalne a składanie Ofiary Eucharystycznej

Niekrwawa Ofiara, dzięki której – po wymówieniu słów konsekracji – Chrystus przybywa na ołtarz jako żertwa, jest dziełem samego kapłana jako zastępcy osoby Chrystusa, a nie jako przedstawiciela wiernych. Ilekroć kapłan odnawia to, czego dokonał Boski Zbawiciel na Ostatniej Wieczerzy, rzeczywiście spełnia się Ofiara, która ze swej natury, zawsze i wszędzie, posiada charakter publiczny i społeczny. Ten bowiem, który składa Ofiarę, działa w imię Chrystusa i wiernych, których Głową jest Boski Zbawiciel, przedstawiając ją Bogu Ojcu jako ofiarę na chwałę Trójcy Przenajświętszej i ku pożytkowi całego Kościoła, tak żywych jak i umarłych³⁶ To się dokonuje zarówno w obecności wiernych, jak i w ich nieobecności, gdyż „nie zachodzi potrzeba, aby lud zatwierdzał to, co uczynił kapłan”³⁷ Msza święta jest odprawiana zawsze w imię Chrystusa i Kościoła, dlatego nigdy nie zostaje bez owoców również w wymiarze społecznym, nawet gdyby kapłan sprawował ją bez żadnego ministranta³⁸

Autor encykliki *Mediator Dei*, powołując się na nauczanie papieża Innocentego III (1198-1216), przypomina, że we Mszy świętej nie tylko kapłani ofiarują, lecz również czynią to wszyscy wierni. To jednak, co dokonuje się dzięki posłudze (władzy) kapłanów, to czynią wierni tylko poprzez intencję³⁹. Odwołując się zaś do św. Roberta Bellarmina (1542-1621) Pius XII powtarza, że Ofiarę składa przede wszystkim osoba Chrystusa, a następujące po konsekracji ofiarowanie stanowi potwierdzenie, że cały Kościół jednoczy się z ofiarą składaną przez Chrystusa i razem z Nim ją ofiaruje⁴⁰ Modlitwy i obrzędy Ofiary Eucharystycznej wyraźnie ukazują, że Ofiara Chrystusa („żertwy”) dokonuje się przez kapłanów wraz z wiernym ludem. Wielokrotnie teksty liturgiczne używają liczby mnogiej dla wyra-

³⁶ Por. tamże s. 64-66 i 54.

³⁷ MD s. 66.

³⁸ Zob. MD s. 66. Papież dodaje jednakże w tym miejscu: „Niemniej jednak życzymy sobie i wymagamy – co zresztą zawsze polecał Kościół święty – aby żaden kapłan nie przystępował do Ołtarza bez ministranta, który mu ma służyć i odpowiadać według przepisów” Por. S z a f - r a ń s k i. *Kapłaństwo hierarchiczne* s. 99-111.

³⁹ Por. MD s. 62 i R a k. *Eucharystia w wypowiedziach* s. 53.

⁴⁰ Tamże.

żenia prawdy, że także wierni uczestniczący w Ofierze ofiarują ją Bogu, co wymownie podkreślają np. słowa, z jakimi kapłan zwraca się do ludu po złożeniu darów chleb i wina: „Módlcie się bracia, aby moja i wasza ofiara była przyjęta przez Boga Ojca wszechmogącego” Podobnie jest w *Kanonie rzymskim*⁴¹, gdzie kapłan mówi: „Pomnij, Panie, [...] na wszystkich tu obecnych, [...] za których Tobie ofiarujemy i którzy Ci składają tę Ofiarę uwielbienia [...]”; „Prosimy Cię przeto, Panie, abyś tę ofiarę sług twoich i całej rodziny twojej miłościwie przyjął [...]”; „Przeto i my słudzy twoi, Panie, oraz lud twój święty [...] ofiarujemy przedostojnemu Majestatowi twojemu, z darów i dobrodziejstw twoich, Hostię czystą, Hostię świętą, Hostię niepokalaną [...]”

2.4. Istota udziału wiernych w składaniu Ofiary⁴²

Papież Pius XII mówi o dwóch racjach (powodach) udziału ludu chrześcijańskiego w Ofierze Eucharystycznej, a mianowicie: zewnętrznych i wewnętrznych.

Racje zewnętrzne stanowi fakt, że wierni uczestnicząc we Mszy świętej często „przeplatają” swe modlitwy z modlitwami kapłana; następnie dlatego, że niejednokrotnie przynoszą kapłanowi (celebransowi) – co dawniej zdarzało się częściej – chleb i wino, które zostaną przeistoczone w Ciało i Krew Chrystusa; wreszcie – „wierni przez jałmużnę powodują, iż kapłan składa Boską Ofiarę w ich intencji”⁴³

Uzasadnieniem wewnętrznym udziału wiernych we Mszy świętej i składaniu Ofiary jest to, że wierni biorą udział w tej Ofierze na swój sposób, i to w dwojakim sensie: nie tylko ofiarują oni boską Hostię przez

⁴¹ Obecnie (w *Mszale Rzymskim* Pawła VI) jest to I Modlitwa Eucharystyczna.

⁴² Por. G. M. A g n e l o. *L'enciclica „Mediator Dei”, a cinquanta anni di distanza*, „Notitiae” 33:1997 nr 10-12 s. 551 n. (*Partecipazione dei fedeli alla Liturgia*); J. L a m b e r t s. *Un anniversaire important: „Mediator Dei et hominum” 50 ans depuis sa parution*. „Questions liturgiques” 78:1997 nr 3 s. 139-144; B. N e u n h e u s e r. „Mediator Dei et hominum” 20 novembre 1947-1997. „Rivista liturgica” 84:1997 s. 770 n.; T. M a a s - E w e r d. „Mediator Dei” – vor 50 Jahren ein Signal. „Liturgisches Jahrbuch” 47:1997 s. 136-138; M. S o d i. *Cinquant'anni dalla „Mediator Dei”*. „Ecclesia orans” 14:1997 s. 420; A. K r z y s t e k. *Odnowa życia religijnego poprzez liturgię według encykliki Piusa XII „Mediator Dei”*. „Liturgia Sacra” 5:1999 nr 1 s. 52 n.; P. D e C l e r k. *La participation active perspectives historico-liturgiques, de Pie X à Vatican II*. „Questions liturgiques” 85:2004 nr 1-2 s. 20-22; J. L a m b e r t s. *L'évolution de la notion de „participation active” dans le mouvement liturgique du vingtième siècle*. „La Maison Dieu” 2005 nr 1 (241) s. 106-109.

⁴³ MD s. 64 i R a k. *Eucharystia w wypowiedziach* s. 54.

ręce kapłana, ale również wraz z nim sami składają ofiarę. Przez ten udział Ofiara ludu zalicza się „do właściwego kultu liturgicznego”⁴⁴

Wierni składają Ofiarę przez ręce kapłana, ponieważ to kapłan przy ołtarzu zastępuje osobę Chrystusa ofiarującego jako Głowa w imieniu wszystkich członków Mistycznego Ciała. Stwierdzenie natomiast, że lud ofiaruje wraz z kapłanem nie oznacza, że dopełniają oni widzialnego (zewnątrznego) obrzędu liturgicznego, do czego upoważniony jest przez Boga wyłącznie kapłan. Polega to bowiem na tym, że wierni swe wyrazy uwielbienia, prośby, zadośćuczynienia i dziękczynienia jednoczą z wyrazami i intencjami kapłana, a nawet Najwyższego Kapłana, w tym celu, aby one w samym ofiarowaniu Hostii (żertwy) zostały również przez zewnętrzny obrzęd (sprawowany przez kapłana) przedstawione Bogu Ojcu. Jest bowiem koniecznością, aby obrzęd zewnętrzny Ofiary, ze swej natury, wyrażał kult wewnętrzny; Ofiara zaś Nowego Przymierza wyraża właśnie najwyższy hołd, który sam Chrystus, „a wraz z Nim i przez Niego wszystkie Jego mistyczne członki”, składają Bogu z należną czcią i uwielbieniem⁴⁵

Pius XII, pogłębiając naukę o udziale wiernych w Ofierze Eucharystycznej, stwierdza że pełna skuteczność Ofiary, którą wierni składają Ojcu Niebieskiemu we Mszy świętej, wymaga od nich jeszcze jednego, a mianowicie, by wierni siebie samych składali w ofierze. Ofiarowanie samych siebie („poświęcenie się”) w Ofierze liturgicznej winno mieć jednakże wymiar o wiele szerszy, obejmujący całe życie chrześcijanina. Św. Piotr Apostoł zwraca na to uwagę, gdy poucza nas, że jako żywe kamienie jesteśmy zbudowani na Chrystusie, „by stanowić święte kapłaństwo, dla składania duchowych ofiar, miłych Bogu przez Jezusa Chrystusa” (1 P 2, 5)⁴⁶ Św. Paweł zachęca chrześcijan wszystkich czasów, aby „dali ciała swoje na ofiarę żywą, świętą, Bogu miłą”, jako wyraz ich „rozumnej służby Bożej” (Rz 12, 1). Gdy natomiast wierni uczestniczą we Mszy świętej pobożnie i w skupieniu, tak że można o nich powiedzieć (jak czyni to kapłan w *Kanonie*): „których wierność jest [...] wiadoma, a gorliwość znana”, wówczas „siłą rzeczy” ich wiara będzie się w życiu codziennym wyrażała przez czyny miłości. Również ich pobożność będzie się wzmacniać i rozpalać, a poprzez to szerzyć się chwała Boża oraz usilne dążenie każdego do więk-

⁴⁴ Zob. tamże.

⁴⁵ Zob. tamże s. 64 n. i 54 n.

⁴⁶ Komentując tekst 1 P 2, 5. 9, BT stwierdza, że jest to „klasyczny tekst o wspólnym kapłaństwie wiernych, różnym od hierarchicznego”

szego upodobnienia się do Jezusa Chrystusa „umęczonego w okrutnych cierpieniach”⁴⁷ Wtedy również, wraz z Najwyższym Kapłanem i przez Niego, będą siebie ofiarować jako duchową hostię. Każdy wierny będzie stawał się, wraz z Niepokalaną Hostią, ofiarą miłą Ojcu Przedwiecznemu, gdy stając przed ołtarzem, będzie przemieniać swojego ducha, usuwając cokolwiek jest w nim grzesznego, a wzmagając i umacniając to wszystko, co jest, dawanym nam przez Chrystusa, życiem nadprzyrodzonym⁴⁸

Kościół usiłuje te święte zamierzenia urzeczywistnić, możliwie najskuteczniej, za pomocą świętej liturgii, zwracając szczególną uwagę na lekcje-czytania Pisma świętego, „homilie i inne kazania”, cały cykl tajemnic, które są nam podawane w ciągu roku do rozważania, jak również troszcząc się o szaty i zewnętrzną okazałość świętych obrzędów. Ich celem jest „przedstawić nam Majestat tak wielkiej Ofiary oraz pobudzić umysły wiernych przez widzialne znaki religii i pobożności do kontemplacji głębokich tajemnic ukrytych we Mszy”⁴⁹

Autor *Mediator Dei* uczy, że wszystkie elementy liturgii zmierzają ku temu, aby każdy uczestnik Ofiary Eucharystycznej, przez przeżywanie tajemnicy Krzyża, odtworzył w sobie obraz Boskiego Zbawiciela, zgodnie z tym, czego doświadczył Apostoł Paweł: „razem z Chrystusem zostałem przybity do krzyża. Teraz zaś już nie ja żyję, lecz żyje we mnie Chrystus” (Ga 2, 19 n.). Tak czyniąc, wierni stają się w ten sposób jakby jedną hostią z Chrystusem ku większej chwale Ojca Przedwiecznego; ku temu zatem powinni wierni kierować swoje serca i podnosić ducha, składając Boską Ofiarę w obrzędzie eucharystycznym⁵⁰ Nie można sobie wyobrazić nic bardziej właściwego i słusznego ponad to, że wraz z naszym Panem, który za nas cierpiał i złożył ofiarę na Krzyżu, my wszyscy również ofiarujemy siebie samych Ojcu Przedwiecznemu. W Sakramencie Ołtarza, jak pisał św. Augustyn, „Kościółowi odślania się prawda, że w tym, co składa on w ofierze, ofiaruje też siebie samego”⁵¹

Papież Pius XII, podkreślając udział wiernych w Ofierze Eucharystycznej z intencją, o jakiej uczy Kościół, i mając także na uwadze ściśle zjednoczenie wiernych z Najwyższym Kapłanem i z Jego szafarzem przy ołtarzu,

⁴⁷ MD s. 66 i R a k. *Eucharystia w wypowiedziach* s. 55.

⁴⁸ Por. tamże s. 67 i 56.

⁴⁹ Tamże.

⁵⁰ Por. tamże s. 68 i 56.

⁵¹ Św. Augustyn, *De Civitate Dei* 10, 6 (cyt. za: MD s. 68 i R a k. *Eucharystia w wypowiedziach* s. 56).

według ducha liturgii, wskazuje na wielką godność wiernych, do jakiej ich „podniosła” woda chrztu świętego. Godność ta zobowiązuje (*noblesse oblige*) wiernych, aby łączyli się w szczególny sposób z kapłanem w chwili dokonywania przeistoczenia Hostii Przenajświętszej oraz by razem z nim ją ofiarowali, gdy kapłan wymawia uroczyste słowa doksológii: „Przez Niego i z Nim i w Nim masz, Boże Ojczy Wszechmogący, w jedności Ducha Świętego wszelką cześć i chwałę. Przez wszystkie wieki wieków”, na które wierni odpowiadają: „Amen” Uczestnicząc we Mszy świętej, wierni muszą pamiętać, aby wraz z Chrystusem Panem, swą Boską Głową, przybitą na Krzyżu, ofiarowali siebie samych, swoje troski, bóle, nędze i potrzeby⁵²

2.5. Pomoce do uczestnictwa wiernych we Mszy świętej

Pius XII nazywa „godnymi pochwały” tych, którzy dla ułatwienia udziału wiernym we Mszy świętej i zapewnienia im zbawiennych owoców, dają im do rąk *Mszal Rzymski*. Papież wyraża nadzieję, że w ten sposób wierni, zjednoczeni z celebransem (kapłanem), wspólnie modlą się tymi samymi słowami i w tym samym duchu Kościoła. Godnymi pochwały są również ci, którzy starają się, aby liturgia i od strony „zewnętrznej” stała się świętą czynnością, w której wszyscy obecni czynnie uczestniczą. Dzieje się tak wtedy, gdy cały lud, zgodnie z przepisami, odpowiada na słowa kapłana, gdy śpiewa pieśni dostosowane do różnych części Mszy świętej czy wreszcie, „gdy przy Mszy uroczystej odpowiada na przemian na modlitwy kapłana Chrystusowego i wspólnie uczestniczy w śpiewie liturgicznym”⁵³

Wszystkie te sposoby uczestniczenia w Ofierze Eucharystycznej są godne pochwały i polecenia, jednakże tylko wtedy, gdy „dokładnie stosują się do poleceń Kościoła i rubryk”⁵⁴ Ich celem jest bowiem ożywienie i podtrzymanie pobożności wiernych oraz ich wewnętrznego zjednoczenia z Chrystusem i Jego kapłanem. Ponadto wzbudzają one wewnętrzne uczucia i cnoty,

⁵² Por. MD s. 68 n. i R a k. *Eucharystia w wypowiedziach*, s. 56 n. Sobór Watykański II, ucząc o udziale ludzi świeckich w misji kapłańskiej, stwierdził m.in.: „Wszystkie bowiem ich uczynki, modlitwy i apostolskie przedsięwzięcia, życie małżeńskie i rodzinne, codzienna praca, wypoczynek ducha i ciała, jeśli odbywają się w Duchu, a nawet utrapienia życia, jeśli są cierpliwie znoszone, stają się duchowymi ofiarami, miłymi Bogu przez Jezusa Chrystusa (por. 1 P 2, 5). Ofiary te są składane z największą czcią Ojcu podczas celebrowania Eucharystii wraz z ofiarą Ciała Pańskiego. W ten sposób ludzie świeccy, jako pobożnie działający wszędzie czciciele Boga, właśnie świat uświęcają dla Niego” (KK 34). Por. także KK 11 i KL 48.

⁵³ MD s. 69.

⁵⁴ Tamże.

które winny upodobnić każdego wiernego do Najwyższego Kapłana Nowego Testamentu⁵⁵

Encyklika *Mediator Dei* zwraca uwagę na tych, którzy przywiązują zbyt przesadną wagę do „zewnętrznych” okoliczności, twierdząc, jakoby bez nich Msza święta nie mogła osiągnąć wyznaczonego jej celu. Papież mówi o nich, że „mijają się z prawdą i schodzą z właściwej drogi”⁵⁶ Pius XII apeluje w tym kontekście do wszystkich Pasterzy Kościoła, aby zechcieli uporządkować i wprowadzić najbardziej właściwe sposoby uczestnictwa wiernych w czynnościach liturgicznych, trzymając się przepisów *Mszалу Rzymskiego*, zarządzeń Świętej Kongregacji Obrzędów oraz Prawa Kanonicznego. „Niechaj wszystko odbywa się w należyтым porządku i z godnością i niechaj nie będzie wolno nikomu, nawet kapłanowi, dowolnie używać Kościoła do jakichś eksperymentów”⁵⁷

Różne i różnorodne zewnętrzne sposoby i okoliczności uczestnictwa wiernych w Ofierze Eucharystycznej i w innych obrzędach liturgicznych powinny zatem prowadzić uczestników do umocnienia jak najściślejszych więzów z Boskim Zbawicielem, do dalszego osobistego uświęcenia oraz na powiększanie chwały Ojca Niebieskiego⁵⁸

⁵⁵ Papież jednak dodaje, że te zewnętrzne „środki” nie są dla Ofiary Eucharystycznej „niezbędne, aby zapewnić jej charakter publiczny i wspólny” (MD s. 69).

⁵⁶ Zob. MD s. 70. Jako uzasadnienie Papież podaje, że wielu wiernych nie potrafi posługiwać się *Mszalem Rzymskim*, nawet w języku ojczystym; że modlitwy, śpiewy i wspólne obrzędy nie mogą w ten sam sposób wszystkich wzruszyć i nimi pokierować; czy wreszcie jest prawdą, że każdy korzysta z owoców Mszy świętej, choć na różne sposoby. Zob. MD s. 70.

⁵⁷ MD s. 70. Echo tego nauczania Piusa XII odnajdujemy w „syntetycznym” stwierdzeniu Świętej Kongregacji dla Sakramentów i Kultu Bożego (z 1980 r.): „Należy przypomnieć ostrzeżenie Soboru Watykańskiego II: «Nikomus innemu, choćby nawet był kapłanem, nie wolno na własną rękę niczego dodawać, ujmować lub zmieniać w liturgii» (KL 22, 3). A św. Papież Paweł VI przypomniał, że «Kto wykorzystuje reformę do przeprowadzania samowolnych eksperymentów, ten trwoni energię i obraża zmysł kościelny»” (*Instrukcja „Inaestimabile donum” w sprawie niektórych norm dotyczących kultu Tajemnicy eucharystycznej* (3 IV 1980), Uwagi wstępne]. Jan Paweł II również uczył: „Kapłan jako szafarz [...] nie może uważać siebie za «właściciela», który dowolnie dysponuje tekstem liturgicznym i całym najświętszym obrzędem jako swoją własnością i nadaje mu kształt osobisty i dowolny” (*List apostolski „Dominicae Cenerae” o Tajemnicy i kulcie Eucharystii* (24 II 1980) nr 12); „Liturgia należy do całego ciała Kościoła (por. KL 26). Dlatego nie wolno nikomu, ani kapłanowi, ani jakiegokolwiek grupie, na własną rękę niczego do niej dodawać, z niej ujmować lub w niej zmieniać (por. KL 22)” (*List apostolski „Vicesimus quintus annus” w dwudziestą piątą rocznicę ogłoszenia Konstytucji soborowej „Sacrosanctum Concilium” o świętej Liturgii* (4 XII 1988), nr 10). O tych prawdach przypomina także *Instrukcja „Redemptionis Sacramentum”* (25 III 2004), np. nr 11, 12, 14, 18, wydana przez Kongregację ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów.

⁵⁸ Zob. MD s. 71.

3. KOMUNIA ŚWIĘTA A UDZIAŁ WIERNYCH WE MSZY ŚWIĘTEJ

Przy końcu lat czterdziestych XX wieku Kościół poprzez nauczanie papieża Piusa XII przypominał, że do „zupełności” (ważności) Ofiary ołtarza wystarcza, aby Boski Pokarm spożył odprawiający kapłan. Nie jest zatem konieczne, chociaż bardzo pożądane, aby wierni przystąpili do Stołu Pańskiego. Komunia święta jest wprost nieodzowna dla celebrującego kapłana, wiernym zaś usilnie się ją zaleca. Jednakże w encyklice *Mediator Dei* tę część swoich rozważań, która jest poświęcona Komunii eucharystycznej, papież rozpoczyna od stwierdzenia, że „dopełnieniem Ofiary ołtarza jest Komunia w uczcie Pańskiej”⁵⁹ Kościół bowiem, jako Matka troszcząca się o swoje dzieci, bardzo wszystkich zachęca, aby gorliwie i często uczestnicząc w Ofierze Eucharystycznej, poprzez udział w Komunii, w skuteczniejszy sposób „stale czuli w sobie owoc Odkupienia”⁶⁰ Dlatego też powtarza do każdego ze swoich dzieci zaproszenie Chrystusa Pana: „Bierzcie i jedzcie [...] Czyńcie to na moją pamiątkę” (por. 1 Kor 11, 24).

Papież Pius XII, za Benedyktem XIV, pochwała pobożność tych wiernych, którzy biorąc udział w Boskiej Ofierze, nie tylko chcą się pokrzepić niebiańskim pokarmem, lecz pragną, aby Hostie przez nich spożywane były konsekrowane na tej samej Mszy świętej. Kościół chwali taką praktykę, ale i oświadcza, że uczestniczy się prawdziwie i rzeczywiście w Ofierze, gdy spożywa się Chleb eucharystyczny wcześniej konsekrowany⁶¹

Kościół zachęca też tych, którym trudno przyjąć eucharystyczny pokarm, aby przyjmowali go przynajmniej pragnieniem, wzbudzając w sobie żywą wiarę, sercem pokornym, ufając całkowicie woli Boskiego Zbawiciela i jednocząc się z Nim uczuciem miłości⁶²

Papież zaprasza w imieniu Kościoła wszystkich wiernych, aby – jeśli mogą – codziennie uczestniczyli we Mszy świętej, i to „nie tylko w sposób duchowy, lecz także przyjmując w komunii Najświętszego Sakramentu Ciało Jezusa Chrystusa, ofiarowane za wszystkich Ojcu Przedwiecznemu”⁶³ Zwracając się do Pasterzy Kościoła, Papież prosi ich, by wzbudzali w sercach powierzonych im trosce wiernych, „jakby nienasycony głód Jezusa Chry-

⁵⁹ MD s. 71.

⁶⁰ *Mszal Rzymski. Boże Ciało – Kolekta (Oratio)*.

⁶¹ MD s. 73 i R a k. *Eucharystia w wypowiedziach* s. 59.

⁶² Por. tamże s. 72 i 58.

⁶³ Tamże s. 74 i 59.

stusa”, skupiając przy ołtarzu dzieci i młodzież, małżonków, aby nakarmieni u stołu Pańskiego nabrali sił do kształtowania powierzonego im potomstwa według zasad i miłości Jezusa Chrystusa. Zaproszenie trzeba kierować do pracowników, aby się karmili Chlebem odżywczym i nigdy niezawodnym, który odnowi ich siły. Pasterze winni „zwoływać” ludzi wszelkiego stanu, bo to jest Chleb Życia, który każdemu jest potrzebny. Kościół Jezusa Chrystusa rozdaje ten jedyny Chleb, aby zaspokoić życzenia i pragnienia ludzkiego serca, a także, aby przez spożywanie tego Chleba wszyscy mogli stać się „jednym ciałem” (por. 1 Kor 10, 17) i przyjąć „lekarstwo nieśmiertelności”⁶⁴

Jest postawą bardzo właściwą i polecaną przez Kościół, aby wszyscy, którzy spożyli niebiański posiłek, przyjęli dar eucharystyczny (Komunię świętą) i zakończyli publiczne modlitwy oraz obrzędy (Mszę św.) – zrobili dziękczynienie, pozostając jakiś czas w skupieniu i „zażyłej”, modlitewnej łączności z Boskim Mistrzem. Wprawdzie rozwiązuje się publiczne zgromadzenie wspólnoty, ale trzeba, aby w duszach wiernych dalej rozbrzmiewała pieśń chwały i by wszyscy dziękowali „zawsze za wszystko Bogu Ojcu w imię Pana naszego Jezusa Chrystusa” (Ef 5, 20). Do takiej postawy zachęcają modlitwy po Komunii formularzy mszalnych, skoro Kościół prosi w nich, „abyśmy zawsze trwali w dziękczynieniu”⁶⁵, a „nasytzeni tak wielkim darem [...] nigdy nie przestawali Cię (Boże) wielbić”⁶⁶ Chrześcijanin powinien w każdym czasie dziękować Bogu i nigdy nie ustawać Go chwalić, jak to poleca Kościół swoim kapłanom oraz wiernym, by po świętej Komunii porozmawiali chwilę z Boskim Odkupicielem. Dla sług ołtarza zamieszczono w księgach liturgicznych stosowne modlitwy (obdarzone łaskami odpustów), aby mogli się należycie przygotować do sprawowania Mszy świętej, a po jej zakończeniu, by wyznali Bogu swoją wdzięczność. Liturgia wymaga, aby każdy, kto pożywał ze świętego ołtarza pokarm eucharystyczny, złożył Bogu należne dziękczynienie. „Miło bowiem Boskiemu Zbawicielowi usłyszeć nasze modlitwy, szczerze z nami porozmawiać i ofiarować nam schronienie w Swym gorejącym Sercu”⁶⁷

Papież Pius XII w swej encyklice o liturgii *Mediator Dei* wychwala tych wszystkich, którzy po przyjęciu Komunii świętej i po zakończeniu Mszy świętej „jakiś czas” spędzają w serdecznej zażyłości z Boskim Zbawicielem,

⁶⁴ Tamże s. 74 i 60.

⁶⁵ *Mszal Rzymski* (Piusa V). Niedziela po Wniebowstąpieniu – *Pokomunia*.

⁶⁶ Tamże. 1 Niedziela po Zesłaniu Ducha Świętego – *Pokomunia*.

⁶⁷ MD s. 76 i R a k. *Eucharystia w wypowiedziach* s. 61.

aby z czułością z Nim porozmawiać, aby Mu złożyć dzięki i oddać należną chwałę. Jest to także czas, by prosić o pomoc w oddaleniu ze swojej duszy tego wszystkiego, co umniejsza skuteczności tego sakramentu, i uczynieniu z naszej strony wszystkiego, co będzie sprzyjać „najbardziej bezpośredniemu działaniu Jezusa Chrystusa”⁶⁸ Papież czyni swoją radę Autora „złotej książeczki” *O naśladowaniu Chrystusa* i poleca ją każdemu, kto przystąpił do Komunii świętej: „Pozostań w samotności i ciesz się swoim Bogiem; masz bowiem Tego, którego cały świat zabrać ci nie może”⁶⁹

Dziękczynienie, przeżywane według wskazań papieża Piusa XII, może nam pomagać, by uświadamiać sobie ciągle na nowo, że udział w Ofierze Chrystusa i Kościoła oraz przyjęcie Pokarmu Eucharystycznego jest naszą nieustanną odpowiedzią na zaproszenie Boskiego Zbawiciela: „Trwajcie we Mnie, a Ja w was [będę trwać].[...] Kto trwa we Mnie, a Ja w nim, ten przynosi owoc obfity, ponieważ beze Mnie nic nie możecie uczynić” (J 15, 4a. 5b).

„Przez sakrament Eucharystii przebywamy w Chrystusie, a Chrystus w nas. I tak jak żyje i działa przebywający w nas Chrystus, tak trzeba, abyśmy i my, trwając w Chrystusie, przez Niego żyli i działali”⁷⁰

BIBLIOGRAFIA

- Blachnicki F.: Katecheza o mszy świętej w świetle odnowy liturgicznej. „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 19:1966 s. 243-254.
- Giraud C.: Stupore eucaristico. Per una mistagogia della messa alla luce dell’enciclica „Ecclesia de Eucharistia” Città del Vaticano 2004.
- Kopeć J. J.: Duchowość i formacja eucharystyczna. „Anamnesis” 6:1999 nr 17 s. 96-108.
- Krakoviak Cz.: Formacja katechizowanych do świadomego i czynnego udziału we mszy świętej. „Roczniki Teologiczne” 46:1999 z. 6 s. 303-314.
- Kuźmiński D.: Wychowanie sumienia poprzez niedzielą Eucharystię w świetle roku liturgicznego. „Seminare” 19:2003 s. 65-76.
- Kwiatkowski D.: Duszpasterskie zadania i wyzwania dla Kościoła w Roku Eucharystii. „Liturgia Sacra” 10:2004 s. 251-276.
- Margański B.: Wychowanie liturgiczne we wspólnocie Kościoła. Wychowanie w liturgii i przez liturgię. „Seminare” 19:2003 s. 31-47.
- Miziołek W.: Duszpasterstwo eucharystyczne. Wrocław 1996.
- Nitecki P.: Eucharystia źródłem ewangelizacji. Wrocław 1997.
- Pyłak B.: Kongresy eucharystyczne wczoraj i dziś. „Ateneum Kapłańskie” 79:1987 t. 108 s. 3-15.

⁶⁸ Tamże s. 77 i 61.

⁶⁹ Tomasz Kempis. *O naśladowaniu Chrystusa* ks. IV, rozdz. XII.

⁷⁰ MD s. 78 i Rak. *Eucharystia w wypowiedziach* s. 62.

- Rak R.: Wychowanie eucharystyczne w diecezji katowickiej (1922-1972). Studium historyczno-pastoralne. Lublin 1974.
- Rojewski A.: Pastoralny wymiar mszału Pawła VI. „Ateneum Kapłańskie” 79:1987 t. 109 s. 304-315.
- Formacja liturgiczna czyli mistagogia w liturgii i przez liturgię. „Liturgia Sacra” 2:1996 nr 3-4 s. 23-38;
- Sczaniecki P.: Eucharystia a wychowanie i samowychowanie. „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 12:1959 s. 289-295.
- Sobeczko H.: Pastoralne wyzwania Konstytucji „Sacrosanctum Concilium” dla Kościoła w Polsce. „Seminare” 21:2005 s. 233-247.
- Świerzawski W.: Duszpasterstwo a liturgia. „Ateneum Kapłańskie” 56:1964 t. 67 s. 190-192.
- Wajszczak E.: Wartości wychowawcze uczestnictwa w tajemnicy Eucharystii. „Ateneum Kapłańskie” 64:1972 t. 78 s. 161-173.
- Zielasko R.: Duszpasterstwo skoncentrowane wokół liturgii. „Ateneum Kapłańskie” 58:1966 t. 69 s. 288-299.
- Teologiczne zasady kształtowania kultu eucharystycznego. „Collectanea Theologica” 38:1968 fasc. 2 s. 41-53.

PARTICIPATION OF THE FAITHFUL IN THE HOLY MASS
ACCORDING TO THE ENCYCLICAL *MEDIATOR DEI*

Summary

At the beginning of the third millennium the Church, concerned about liturgy that constantly consolidates its faith, hope and love, goes back to Pius XII's teachings that are contained in his encyclical *Mediator Dei* (20 November 1947) and are still topical and significant. This concerns also the issue of participation of the faithful in the Holy Mass that is presented by the author of the present article. First, he shows, following the teaching of the encyclical, the nature of the Eucharist Offering that was established by Jesus Christ, the High Priest, and revived in the Church by His priests because He willed it. The bloody offering made once on the Cross is in a bloodless way repeated in the Holy Offering of the Altar. The Eucharist Offering has today the same, or "identical" goals, as Christ's Offering of the Cross had, that is giving proper glory to the Father in Heaven, thanksgiving due to God, compensation, begging and request for blessing and grace.

Through His death on the Cross Jesus Christ gave the immeasurable treasure of Redemption to His Church. Each man is invited to participate in this redemption. The Offering of the Altar gives all the faithful a share in the good that comes from the Savior's Cross. The faithful, reborn by the water from the Holy Baptism and included in the universal priesthood, have the "supreme" duty and privilege of participation in the Eucharistic Offering. Christ's Bloodless Offering, that happens through the prayers and ritual of the Holy Mass, is the work of the priest, as Christ's substitute. The faithful take part in making the Offering through the priest's hands and together with the priest; they also should offer themselves to Father in Heaven.

In his encyclical Pius XII calls those who give the faithful the *Roman Missal* in order to facilitate their participation in the Holy Mass and to secure salutary fruit for them "praiseworthy" *Mediator Dei* also praises all those who after taking the Holy Communion and after the end of the Holy Mass give thanks and remain "some time" in the communion of prayer with the Divine Savior.

Słowa kluczowe: Chrystus Najwyższy Kapłan, Boski Zbawiciel, Boski Odkupiciel, Ofiara Krzyża, Boska Ofiara, ofiara Ołtarza, sakrament ołtarza, ofiara Chrystusa i Kościoła, ofiara mszalna, ofiara eucharystyczna, niekrwawa ofiara, żertwa ofiarna, Boska Hostia, Komunia święta – Boski Pokarm, Chleb eucharystyczny, kult publiczny, powszechne kapłaństwo wiernych, aktywny udział wiernych, dziękczynienie.

Key words: Christ the High Priest, Divine Savior, Divine Redeemer, Offering of the Cross, Divine Offering, Offering of the Altar, sacrament of the altar, offering of Christ and the Church, Mass Offering, Eucharistic Offering, bloodless offering, sacrificial oblation, Divine Host, Holy Communion – Divine Food, Eucharistic bread, public cult, universal priesthood of the faithful, active participation of the faithful, thanksgiving.